

Strategisk planlægning for landsbyer

mellem stedernes potentialer og overordnede strukturer

Udviklingen af landsbyer kræver mere end statistikker og befolkningsdata. I Viborg Kommune kombineres borgernes perspektiver med analyser af landskab, service og infrastruktur, og resultatet er en strategisk plan, der giver konkrete redskaber til at styrke liv, fællesskab og potentialer i alle landsbyer.

Af **Jacob Mikkelsen**, strategisk byforsker, Aalborg Universitet, og **Mia Nørlund**, projektchef, Grandville

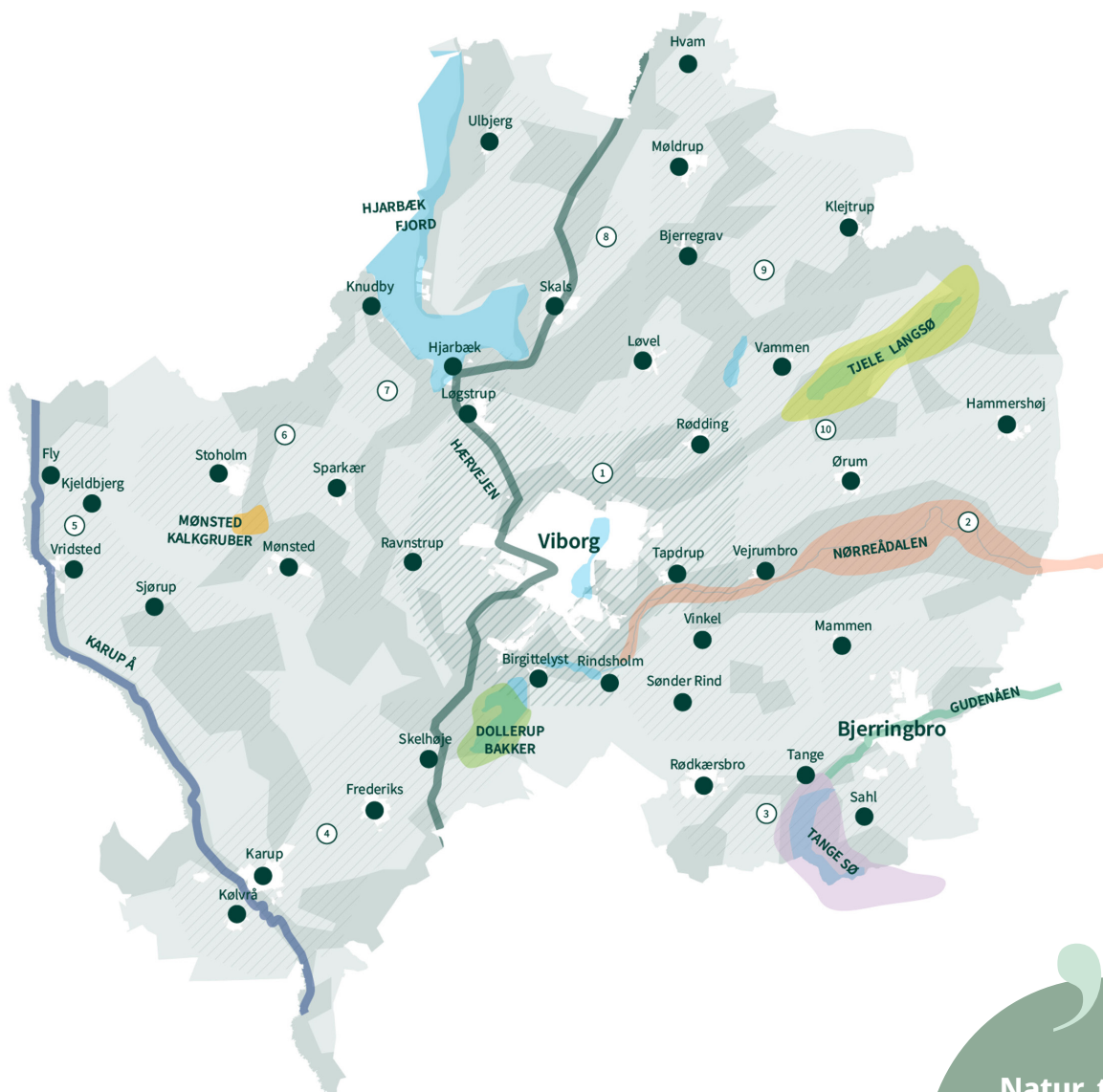
Strategisk planlægning for landsbyer er på dagsordenen i mange danske kommuner som værktøj til målrettet og prioriteret udvikling i landdistrikterne. Der stilles krav til kommunerne om at arbejde med strategisk planlægning for landsbyerne, men det ligger mere åbent, hvilken form og tilgang der skal anvendes. Et grundlæggende spørgsmål er, hvordan forståelsen af landsbyernes potentialer og udvikling kan nuanceres ved at kombinere borgerperspektiv i øjenhøjde og de fysiske kvaliteter i og omkring den enkelte landsby med de gængse data omkring den overordnede udvikling?

Strategisk planlægning for landsbyer – men hvordan?

I 2019 fik kommunerne en ny opgave i kommuneplanlægningen i forhold til at udarbejde strategisk planlægning for kommunens landsbyer med en sammenhængende stillingtagen til landsbyernes udviklingsmuligheder. Lovændringen var blandt andet resultat af arbejdet i Udvalget for levedygtige landsbyer nedsat af regeringen i 2017. Udvalget præsenterede herudover en række anbefalinger

inddelt i fire kategorier omkring nærmiljø, service, beskæftigelse og sammenhængskraft. Formålet med den strategiske planlægning for landsbyer er dels at understøtte levedygtige lokalsamfund, dels at producere målrettede og differentierede tilgange til landsbyernes udvikling samt at udvikle målsætninger og værktøjer (Lov om ændring af lov om planlægning, Folketinget 2018). Det strategiske arbejde er desuden en del af en stigende tendens til udarbejdelse af "mellemskema-planlægning" som grundlag for kommuneplanlægning og områdefornyelser i landsbyerne.

Men hvordan kommunerne griber denne opgave an i forhold til proces, inddragelse, analysemetoder og udformning af planen, er mere frit. For at understøtte kommunernes arbejde udviklede Realdania derfor Længe leve landsbyerne – en metode til tilrettelæggelse og udførelse af strategisk planlægning for landsbyer med fokus på demografi, civilsamfund og geografi. Metoden har dannet grundlag for arbejdet med planen 'Landdistrikter i udvikling' udarbejdet af Viborg Kommune i samarbejde med rådgivningsvirksomheden Grandville.

Planen omfatter alle landsbyer i Viborg Kommune og har fokus på de enkelte befolkningsgruppers tarv og trivsel. Visionen er at udvikle levedygtige landsbyer med lokale kræfter og aktive borgere som drivkraft.

ILLUSTRATION:
VIBORG KOMMUNE

Data, kortlægning og bidrag fra borgerne skaber fælles vidensgrundlag og overblik

Udvikling af landsbyer er en kompleks opgave og understøttes af mange forskellige faktorer som mobilitet, service og adgang til natur og grønne områder. Samtidig påvirkes landsbyernes muligheder af regional og lokal udvikling, herunder geografisk placering, demografisk udvikling og sammensætning samt udvikling på boligmarkedet. I en arealmæssigt stor kommune som Viborg er landsbyernes situation og forudsætninger meget forskellige, og der er ikke nødvendigvis sammenhæng mellem vækst, kvaliteter i landskaber og det byggede miljø og borgernes oplevede livskvalitet. Derfor bygger planen på en omfattende dataindsamling og kortlægning for at højne vidensniveauet og kvalificere forståelsen af landsbyernes situation. Her kombineres tilgange "nedefra" på den enkelte landsby og "oppefra" på de overordnede strukturer for at nuancere forståelsen af landsbyerne og sætte fokus på styrker, der ikke nødvendigvis afspejles i tallene for landsbyernes udvikling. Det kan eksempelvis være den lokale kulturarv og potentialer for transformation i de enkelte landsbyer.

Analysen fokuserer på følgende overordnede temaer

- Infrastruktur med fokus på rejsetid til Viborg og til større byer uden for kommunen.
- Service, herunder skole- og daginstitutioner og adgang til dagligvareindkøb.
- Landskaber og kulturarv med fokus på sammenhængende landskabstræk, naturområder og kulturarv som grundlag for landsbyfællesskaber og egnsidentiteter.
- Demografisk udvikling med henblik på at identificere større sammenhængende områder med befolkningstilvækst og -tilbagegang.
- Boligmarked med fokus på fordeling af boligtyper (parcelhuse, rækkehuse og etageboliger) og kvadratmeterpriser i de enkelte postnumre i kommunen.

Natur, tryghed og fællesskab er de vigtigste emner i udviklingen af landsbyerne

”
Vi har ønsket
en plan, hvor alle
landsbyer bliver set
og taget alvorligt
– også de små.

Kim Dongsgaard
Formand for Land-
distriktsudvalget

Planen bygger ud over data og kortlægning på 1.700 idéer og bemærkninger indsendt af borgerne i landsbyerne, hvilket blandt andet viser, at natur, tryk og fællesskab er de vigtigste emner i udviklingen af landsbyerne, samt at der er et overset potentiale i unge beboeres initiativer og behov i landsbyerne. De mange besvarelser fungerer desuden som en vidensbank, der kan anvendes i efterfølgende områdefornyelser og andre konkrete projekter i de enkelte landsbyer.

Hver kategori har særlige karaktertræk og følges af en række tiltag

Landsbyer i vækst

Disse landsbyer er begunstiget af deres geografiske placering og infrastruktur som grundlag for vækst, og rammerne for fortsat vækst skal sikres.

Stærke servicelandsbyer

Landsbyerne i denne kategori fungerer som knudepunkter for service, handel og fællesskab og har stor betydning for de omkringliggende landsbyer, hvilket også understøttes fremover.

Landsbyer i omstilling

Disse byer skal tilpasses strukturelle ændringer og befolkningsudvikling med fokus på transformation og bevaring af kulturarv og identitet.

Landsbyer i landskabet

Landsbyer med særlige potentialer i forhold til landskab og naturområder, og forbindelserne hertil skal styrkes.

Handlekraftige landsbyer

Landsbyer med stor civilsamfundsstyrke, hvor lokale initiativer driver udviklingen, som skal understøttes af kommunen.

Kategorisering viser landsbyernes forskelligheder

I planen inddeles landsbyerne i fem kategorier, som sker på baggrund af kortlægninger, data og input indsamlet i første fase. Kategoriseringen har til formål at vise landsbyernes forskellighed og fremhæve kvaliteter i fællesskaber, landskab og kulturarv, som ikke nødvendigvis hænger sammen med befolkningstilvækst. Hver landsby kan indgå i flere kategorier, hvilket også afspejler deres kompleksitet.

Politisk forankring og fremtidig anvendelse af planen

Den politiske forankring i landdistriktsudvalget har været væsentlig under hele processen fra formulering af kommissorium til endelig vedtagelse.

Der har fra start været et ønske om en segmentering af landsbyerne i en række kategorier, der kan håndteres med forskellige værktøjer i en mere målrettet indsats.

FOTO: CARSTEN INGEMANN/REALDANIA

Kim Dongsgaard (V), formand for Landdistriktsudvalget, udtaler i en pressemeddelelse i 2025:

"Vi har ønsket en plan, hvor alle landsbyer bliver set og taget alvorligt – også de små. Samtidig tør vi være ærlige om, at landsbyerne er forskellige og har forskellige muligheder. Med kategorierne kan vi arbejde mere målrettet, så vi bruger kræfterne dér, hvor de gør størst gavn. Det er nytænkende, og det giver os et stærkt fundament for at bevare og udvikle livet i hele kommunen."

Planen bidrager med et fælles, vedtaget vidensgrundlag og inddeling af kommunens landsbyer til mere håndterbare størrelser med mere målrettede indsatser. I det videre arbejde revideres planen hvert andet år. Planen er derfor ikke statisk, men opdateres dermed løbende med ny viden og behov i planlægningen.

Det endelige resultat afspejler de kompromiser, der naturligt indgår i den politiske behandling af denne

type planer for, at disse kan få bred opbakning på tværs af byrådet. De kan derfor i deres nuværende form virke generelle og mindre konkrete, og i en videre proces vil en yderligere konkretisering af indsatserne og prioritering i landskabet af landsbyer kunne bidrage til mere målrettet udvikling. I det videre arbejde er det også væsentligt at arbejde med, hvordan planen i højere grad bliver et prioriteringsværktøj med flere valg og strategiske beslutninger, som sætter en klar retning for landsbyernes udvikling.

Planen skal nu finde sin anvendelse i arbejdet med de enkelte landsbyer, og disse erfaringer vil blive vigtige bidrag i den løbende revision af planen. Arbejdet er udtryk for en mere nuanceret og mangfoldig tilgang til landsbyernes udvikling end simple befolkningsfremskrivninger eller vækstbetragtninger – en tilgang, der også tager højde for stedernes kulturarv, landskabet og fællesskaberne som vigtige værdier i landsbyerne.